

ŠTÚDIE

**FUNKCIONÁRI SPIŠSKEJ ŽUPY
V NESKOROM STREDOVEKU
1459 – 1526***

Richárd Horváth

Jedným z mnohoročných dlhov maďarskej medievistiky je absencia krajinských a regionálnych archontológií. Táto dôležitá spoločenskovedná a politicko-historická pomôcka je nevyhnutná, i keď vo všeobecnom európskom meradle neznamena nič viac než ostatné chýbajúce pomôcky, ale napriek tomu vo výskume dejín Karpatskej kotliny je nenahraditeľná. Dôvody musíme hľadať v jedinečnom pomere listín, čiže ide o úplnú absenciu centrálného (kráľovského) archívu. Kým v krajinách, ktoré sú bohatšie na pramene, bádateľ sa môže dostať k žiadaným údajom bez väčších problémov (nech ide o najjednoduchšie informácie), doma si to vyžaduje tvrdú prácu a to s veľkým rizikom omylu.¹ Na prvý pohľad to môže byť zvláštne, keďže z neskoršieho obdobia poznáme „väčšie množstvo“ prameňov v porovnaní s predchádzajúcimi storočiami, ale aj medzi rokmi 1458 a 1526 v istých prípadoch pri určení krajinských hodnostárov narážame na vážne problémy. A keď sa pozrieme na jednotlivé organizačné celky v krajine, tak výskyt dôležitých údajov je ešte menej frekventovaný.

Vzorových štúdií poznáme mnoho. Od druhej polovice 19. storočia bádatelia napísali dejiny viacerých žúp, dokonca koncom tohto obdobia vytvorili aj niekoľko prác zaoberajúcich sa všeobecnými dejinami žúp v krajine. Vďaka pozitivistickému historickému aspektu doby, tieto práce priniesli aj dovtedy neznáme údaje v oblasti archontológie. Napriek tomu však ešte nemôžeme hovoriť o snahe o úplnosť a ani o celokrajinskom prehľade. Táto požiadavka vznikla len v druhej polovici 20. storočia.

---

* Štúdia bola vypracovaná pomocou Bolyai János Kutatási Ösztöndíj (BO/00263/09/2. sz.).

¹ O metodológii: ENGEL, Pál: *Archontológia*. In: A történelem segédtudományai. Ed.: Bertényi Iván. Budapest, 1998, s. 29 – 36.

Ovplyvnili ju, samozrejme, aj zahraničné trendy, najmä keď sa objavila v medievistike metodológia klasickofilologického výskumu v oblasti topografie. Dnes už môžeme povedať, že situácia sa postupne zlepšuje. Dve príručky, obsahujúce poznatky z rokov 1000 až 1457, vznikli pred pätnástimi rokmi, respektíve jednu vydali v roku 2011,² ako „vedľajší produkt“ politicko-historických prác a pramenných edícií. Vznikli aj archontológie viacerých žúp od roku 1458 a to na základe najcelistvejšieho výskumu pramenných materiálov a s použitím modernej odbornej literatúry.³ Dokonca v posledných rokoch odborníci začali zhromažďovať údaje o funkcionároch Uhorského kráľovstva v rokoch 1458 až 1526 (tzv. „Magyarország világi archontológiája III.“), v rámci tohto projektu sa vyhotovili archontológie jednotlivých žúp a to s rovnakou štruktúrou. Jednou z kapitol budúcej databázy má byť aj táto štúdia o Spišskej župe.

---

² ZSOLDOS, Attila: *Magyarország világi archontológiája 1000 – 1301*. História Könyvtár. Kronológiák, adattárak 11. Budapest, 2011; ENGEL, Pál: *Archontológia*, s. 199.

³ Doteraz publikované čiastkové alebo úplné archontológie po roku 1458, ktoré sú založené na primárnych prameňoch, sú nasledujúce: Abov (1138 – 1526): HORVÁTH, Richárd: *Szatmár és a Szapolyaiak*. In: Erősségénél fogva várépítésre való. Tanulmányok a 70 éves Németh Péter tiszteletére. Szerk.: Juan Cabello, C. Tóth Norbert. (A Jósa András Múzeum Közleményei 68.) Nyíregyháza, 2011, s. 110 – 111. NOVÁKOVÁ, Veronika: *Vývoj správy a spisomňovacia v Abovkej stolici do roku 1526*. In: Slovenská Archivistika 27. (1992/2.), s. 71 – 73.; NOVÁK, Veronika: *Nyitra, Bars és Abaúj vármegyék tisztségviselői és oklevélkiadásuk 1526-ig*. In: Szabolcs-szatmár-beregi levéltári évkönyv XVI. Ed.: Henszel Ágota. Nyíregyháza, 2003, s. 48 – 55. Tekov (1156 – 1525): NOVÁKOVÁ, Veronika: *Vývoj správy a spisomňovacia v Tekovskej stolici do roku 1526*. In: Slovenská Archivistika 23. (1988/2.) s. 46 – 48.; NOVÁK, Veronika: *Nyitra, Bars és Abaúj vármegyék*, s. 43 – 48. Bereg (1299 – 1526): NEUMANN, Tibor: *Bereg megye hatóságának oklevelei (1299 – 1526)* (Szabolcs-szatmár-beregi Szemle füzetek 3.) Nyíregyháza, 2006, s. 15 – 23. Gemer (1240 – 1520): HAVASSY, Péter: *Gömör megye középkori fő- és alispánjai*. In: Írott és tárgyilag emlékeink kutatója. Emlékkönyv Bánkúti Imre 75. születésnapjára. Ed.: Mészáros Kálmán. Budapest, s. 37 – 50. Győr (1318 – 1526): HORVÁTH, Richárd: *Győr megye hatóságának oklevelei (1328 – 1525)* (A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 1.) Győr, 2005, s. 28 – 32. Heves (1323 – 1526): HAVASSY, Péter: *Heves megye középkori tisztségviselői*. (Studia Agriensia 6.) Eger, 1986, s. 24 – 44. Hont (1156 – 1525): BAKÁCS, István: *Hont vármegye Mohács előtt*. Budapest, 1971, s. 439 – 441. Hunyad (1333 – 1526): W. W. KOVÁCS, András: *Administrația comitatului Hunedoara în Evul Mediu*. In: Sargetia (Acta Musei Devensis) XXXV – XXXVI. Deva, 2008, s. 203 – 240. (Na tomto mieste musíme poznamenať, že András W. Kovács v blízkej budúcnosti publikuje stredovekú archontológiu sedmohradských žúp [tj. Vnútro-Solnockú, Dobockú, Belehradskú, Huňadskú, Klužskú, Tarnavskú a Tordskú]: *Az erdélyi vármegyék középkori archontológiája*. Kolozsvár, 2010. [Rukopis, v tlači] Na tomto mieste sa chceme poďakovať autorovi, že nám poskytol rukopis svojej práce. Nitra (1105 – 1526): NOVÁKOVÁ, Veronika: *Nitrianska stolica do roku 1526*. In: Slovenská Archivistika 19. (1984/2.), s. 55 – 57.; NOVÁK, Veronika: *Nyitra,*

Samozrejme nie je to prvý pokus o vyhotovenie zoznamu funkcionárov župy. Podobne ako ostatné župy, aj spišská bola súčasťou stále intenzívnejšieho historického bádania 19. storočia. Dokonca od roku 1883 tu funguje najaktívnejší regionálny historicko-bádateľský spolok v Uhorsku, Spišský dejepisný spolok. Ale korene archontológie župy siahajú do ešte skoršieho obdobia. Prvým zostavovateľom bol významný jezuitský historik Karol Wagner (1732 – 1790), ktorý vo štvrtej časti svojho diela *Analecta Scepusii* venoval celú kapitolu županom a podžupanom.⁴ O jeho zoznamoch – hlavne pri vymenovaní županov – môžeme s istotou tvrdiť, že patrili k najlepším vo svojej dobe.

Po dlhej prestávke nasledovala doba pozitivistického spôsobu zbierania dát, čiže ide o obdobie medzi koncom 19. a začiatkom 20. storočia. Okrem „obvyklých“ župných správ pre *Magyar Történelmi Társulat*,⁵ ako

---

Bars és Abaúj vármegyék, s. 48 – 55. Pest (1319 – 1525): TRINGLI, István: Pest megye a késő középkorban. *Pest megye monográfiája I/2*. (A honfoglalástól 1686-ig) Torma István közreműködésével szerk.: Zsoldos Attila. Budapest, 2001, s. 187 – 191. Somogy (1266 – 1524): BORSA, Iván: *Somogy középkori alispánjai – A Mohács előtti megyei archontológia ügye*. In: Somogy Megye Múltjából. Levéltári évkönyv 13. Ed.: Kanyar József. Kaposvár, 1982, s. 11 – 14. Tolna (1193 – 1526): SZAKÁLY, Ferenc: *Ami Tolna vármegye középkori okleveleiből megmaradt*. Szekszárd, 1998, s. 38 – 66. Turóc (1332 – 1526): BORSA, Iván: *Turóc vármegye ispánjai és alispánjai 1526-ig*. In: Levéltári Közlemények 60. (1989), s. 203 – 217. Szabolcs (1287 – 1526): PÉTI, Ferenc: *Szabolcs megye hatóságának oklevelei I.* (1284 – 1386). Budapest–Nyíregyháza, 2004; C. TÓTH, Norbert: *Szabolcs megye hatóságának oklevelei II.* (1387 – 1526). Budapest–Nyíregyháza, 2002, s. 13 – 16. Szatmár (1284 – 1526): C. TÓTH, Norbert – NEUMANN, Tibor – PÉTI, Ferenc: *Szatmár megye hatóságának oklevelei* (1284 – 1526). Nyíregyháza, 2010. Ugocsa (1288 – 1526): C. TÓTH, Norbert: *Ugocsa megye hatóságának oklevelei* (1290 – 1526). Budapest, 2006. Vas (1458 – 1526): HORVÁTH, Richárd: *Vas megye tisztségviselői a késő középkorban (1458 – 1526)*. In: Vasi Szemle 64. (2010), s. 728 – 735. Veszprém (1437 – 1526): C. TÓTH, Norbert: *A világi igazgatás Magyarországon a Zsigmond-korban, különös tekintettel Veszprém megyére*. In: Megye történet. Egyház- és igazgatástörténeti tanulmányok a veszprémi püspökség 1009. évi adománylevele tiszteletére. Eds: Hermann István – Karlinszky Balázs. Veszprém, 2010, s. 333 – 339. HORVÁTH, Richárd: *Veszprém megye tisztségviselői a későközépkorban (1458 – 1526)*. Fons 7, s. 252 – 266. Zala (1138 – 1526): HOLUB, József: *A főispánok, és szolgabírák 1526-ig*. In: Zala megye története a középkorban I. Ed.: Holub József. Pécs, 1929, s. 441 – 485; *Zala megye archontológiája 1138 – 2000*. Szerk.: Molnár András. Zalaegerszeg, 2000, s. 244 – 252 (skúmaná kapitola je prácou Irén Bilkei) – Volených prisázných v župách Baršskej, Turčianskej a Trenčinskej župe v rokoch 1486 – 1490 vid': NEUMANN, Tibor: *Választott nemesi esküdtök Nyitra megyében. (Az 1486. évi 8. tc. végrehajtása)*. In: Századok 139 (2005), s. 282 – 284.

⁴ *Analecta Scepusii sacri et profani I-III*. Ed.: Carolus Wagner. Posenii et Cassoviae, 1774 – 1778, s. 195 – 239. (župani), 240 – 248. (podžupani).

⁵ NAGY, Imre – NYÁRY, Albert – THALY, Kálmán – VÉGHÉLY, Dezső: *A Magyar Történelmi Társulat 1872-ik évi szepes-vidéki kirándulása. A markusfalvi bizottság jelentése*. In: Századok 6. (1872) 672-676.

prvého autora by sme spomenuli Dezsőa Csánkiho a jeho monumentálnu databázu. V prvom zväzku tohto diela si našla svoje miesto aj Spišská župa. Ale napriek tomu, že Csánki zhromaždil neuveriteľné množstvo údajov, u neho nájdeme len krátky zoznam vybraných županov.⁶ Oveľa podrobnejšie údaje nájdeme u Jozefa Hradzského v jeho práci napísanej o stredovekom Spiši.⁷ O niekoľko rokov neskôr spomínaný autor publikoval aj podrobný zoznam funkcionárov komunity kopijníkov, ale neurobil tak v chronologickom poradí, ale vytvoril abecedný zoznam.⁸ Prvý a dodnes posledný celkový zoznam funkcionárov stredovekej župy, vrátane podžupanov kopijníkov, publikoval Antal Fekete Nagy v roku 1934, ale i on sám sa priznal, že nezverejnil všetky dostupné údaje.⁹

Dvadsiate storočie prinieslo veľké premeny, zmenu štátnej moci v dejinách Spiša. Výsledkom týchto udalostí je, že Spiš sa dnes nachádza z väčšej časti na Slovensku a menšia časť regiónu patrí Poľsku. Napriek tomu je pozoruhodné, že novšiu archontológiu nezostavili ani kolegovia zo Slovenska, ani z Poľska, čo dokazuje aj najnovší impozantný zborník zaoberajúci sa dejinami Spiša.¹⁰ Z posledných desaťročí jedine už spomenutá príručka Pála Engela sa zaoberala touto otázkou, v ktorej sa autor venoval všetkým župám nachádzajúcim sa v Uhorsku, v období medzi rokmi 1301 a 1457.¹¹ V tejto štúdii sme sa snažili o to, aby sme tento zoznam rozšírili až do roku 1526, samozrejme podľa vzoru Englovej príručky. K práci sme použili archívny materiál, ktorý je už v dnešnej dobe dostupný každému bádateľovi,¹² týkajúci sa župy (vrátane dokumentov, ktorých autormi boli

---

⁶ CSÁNKI, Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*. I. kötet. Budapest, 1890, s. 277.

⁷ HRADZSKY, József: *Szepesvármegye a mohácsi vész előtt*. Szepesváralja, 1888, s. 38 – 44.

⁸ HRADZSKY, József: *A szepesi „tíz-láncások széke” vagy a „kis-vármegye” története*. (A Szepesmegyei Történelmi Társulat millenniumi kiadványai III.). Lőcse, 1895, s. 164 – 176.

⁹ FEKETE NAGY, Antal: *A Szepesség területi és társadalmi kialakulása*. Budapest, 1934, s. 344 – 361.

¹⁰ LABANC, Peter: *Zoznam pánov alebo vojvodov Spiša, spišských županov a podžupanov do roku 1526*. In: *Historia Scepussii Vol. I*. Eds.: Martin Homza – Stanisław A. Sroka. Bratislava-Kraków, 2009, s. 560 – 563. Chýba zoznam podžupanov a ďalších hodnostárov. – Poľskí odborníci už publikovali archontológiu hodnostárov pôsobiacich na zálohovaných územiach od roku 1412: KURTYKA, Janusz: *Starostwo spiskie (1412 – 1769/70)*. In: *Terra Scepussiensis. Stav bádania o dejinách Spiša*. Eds.: Ryszard Gładkiewicz – Martin Homza – Michała Pułaskiego – Michal Slivka. Levoča-Wrocław, 2003. 520-532, spolu s biografiami 31 osôb.

¹¹ ENGEL, Pál: *Magyarország világi archontológiája 1301–1457 I–II*. (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak 5.). Budapest, 1996, s. 195 – 198.

¹² *A Középkori Magyarország Levéltári Forrásainak Adatbázisa*. Készült a Magyar

členovia kopijníckej šľachty) v rokoch 1458 až 1526.¹³ Sem patrí ešte jedna krátka poznámka. Keďže digitálny výskum stredovekých prameňov je všeobecne známy a dostupný, a samozrejme kvôli presnosti, pri zostavení archontológie sme sa opierali o primárne pramene. Nepochybne zo spomenutého obdobia poznáme niekoľko veľmi dôležitých publikovaných prameňov, či registrov týkajúcich sa Spišskej župy, ale väčšina z nich vznikla pred viac než päťdesiatimi rokmi, a čo je ešte väčší problém, boli napísané výlučne po maďarsky.¹⁴ Tento posledný fakt môže spôsobiť veľké problémy pre nemaďarského bádateľa (to je prípad výskumu dejín Spiša), kým digitálna fotografia originálnych listín je dostupná každému a pretože ide o latinské texty, v odborných kruhoch nemôžeme hovoriť ani o jazykovej bariére.

Štruktúra databázy je veľmi jednoduchá. V prvej časti je archontológia župy, v ktorej sa nachádza zoznam županov a podžupanov. Potom nasleduje zoznam slúžnych a tzv. „ľudí župy“ a na konci nájdeme zoznam podžupanov/slúžnych spišských kopijníkov. Avšak predtým, ako by sme sa dostali k týmto zoznamom, musíme sa venovať istým špecifikám župy.

Čo sa týka otázky županov, v porovnaní s ostatnými župami nemáme veľké problémy. Prakticky v celom skúmanom období túto funkciu zastával niektorý člen rodu Zápoľskovcov, keďže od kráľa Mateja Korvína získali titul *comes perpetuus*. Samotná donácia je všeobecne známa v odbornej literatúre, vyskytli sa problémy len pri presnom datovaní. Základom pochybností je, že Matejovu donačnú listinu poznáme len z prepisu, ktorý vyhotovili o viac ako dvesto rokov neskôr, bez datácie, preto je ťažké určiť presný dátum vzniku spomínanej písomnosti.¹⁵ Našťastie naračná formula

---

Országos Levéltárban 1874 – 2009 között a Mohács előtti gyűjteményekhez készült levéltári segédletek elektronikus feldolgozásával. Az okleveles anyag digitalizálását a GDL General Document Line Zrt. (DL 1 – 15 080, 38 646 – 104 000), az Arcanum Adatbázis Kft. (DL 15 081 – 38 645) és a MOL végezte, az internetes publikáció az Arcanum Adatázis Kft. munkája. Szerk.: Rác György. Internetes kiadás (DL-DF 5.1), 2010. – http://mol.arcanum.hu/dldf_full/opt/a100321.htm?v=pdf&a=start (letöltés: 2011. február 7.)

¹³ Z obdobia medzi rokmi 1458 až 1526 zo spišského prostredia poznáme 168 listín, kým od kopijníkov sa zachovalo 169 prameňov, čiže uvedená databáza je založená na údajoch z 337 stredovekých listín. Porovnaj s vyššie uvedenými databázami. Doba stahovania: 2011. január. 28.

¹⁴ Dve najdôležitejšie: IVÁNYI, Béla: *A márkusfalvi Máriássy-család levéltára 1243 – 1803*. Lőcse, 1917. Listiny rodu nájdeme v Magyar Országos Levéltár, Diplomatikai Fényképgyűjtemény a Levéltár (ďalej len: DF a DL): DL 39448 – 39821. Ďalej: FEKETE NAGY, Antal: *A Petróczy levéltár középkori oklevelei*. In: Levéltári Közlemények 8. (1930) 190 – 264., 9. (1931) 38 – 111 = DL 75014 – 7 5 049., 74446 – 75013.

¹⁵ WAGNER, Carolus: *ANALECTA* I. 145 – 147.

listiny prináša veľa cenných informácií pre súčasného bádateľa, takže ani datovanie nemôže byť náročné. Keďže Imricha Zápoľského uviedli ako bosnianskeho bána a aj dalmatsko-chorvatsko-slavonskeho bána a Imrich tieto funkcie dostal krátko pred Matejovou korunováciou v roku 1464, keď ho odvolali z pozície kráľovského pokladníka, hneď máme v rukách záchytné body.¹⁶ Na základe všeobecne známych dôvodov vieme, že v týchto funkciách vystupoval až do jari-leta roku 1465, čiže datovanie donačnej listiny na roky 1464/65 prináša najmenšie možné riziko, ako sme to poznali aj z doteraz publikovanej odbornej literatúry.¹⁷ Ďalej: odborníci si všimli, že v roku 1465 sa Zápoľského pozícia v južných častiach krajiny stala neistou, onedlho na to jeho tamojšie pôsobenie skončilo, potom darovanie titulu večného župana – povedzme si pravdu: v úzkom okruhu darovania titulu večného župana ako „vzor“ slúžili prípady Jána z Huňadu a Michala Szilágyiho, čiže ide o ľudí, s ktorými mal Zápoľský blízky vzťah – časovo sa tieto udalosti prelínajú. Čiže nemôžeme vylúčiť, že neskoršie funkcie dostal namiesto stratených pozícií, Matej ich daroval ako nejaké odškodné.¹⁸ Imrichove vymenovanie dokonca vieme určiť aj o niečo presnejšie. V tejto otázke sa musíme bližšie pozrieť na intituláciu. Zmena v týchto formulách nastala počas leta roku 1465. Posledná listina, v ktorej Imrich figuruje ako bosnianský bán a ešte sa nehovorí o jeho titule večného župana, bola vydaná 22. mája v Mochovciach.¹⁹ Prvýkrát 30. júla 1465 bol pomenovaný ako bosnianský bán a večný župan (tento titul používal aj on, ale aj jeho nástupcovia bez výnimky v každej listine počas stredoveku).²⁰ To znamená, že ho vymenovali niekedy počas týchto dvoch zvyšných mesiacov. Ale nech to bola akokoľvek dôležitá právno-administratívna udalosť, musíme vidieť, že pôsobenie Zápoľskovcov na Spiši sa neviaže k tomuto dátumu.

---

¹⁶ KUBINYI, András: A kincstári személyzet a XV. század második felében. In: Tanulmányok Budapest Múltjából XII. Szerk.: Pesta László. Budapest, 1957, s. 29.

¹⁷ BAL, Jeromos: *Szepesvára története*. (A Szepesmegyei Történelmi Társulat Évkönyve 13.) Ed.: Förster Jenő. Lőcse, 1914, s. 43 – 45. Na základe jeho práce: MENCLOVÁ, Dobroslava: *Spišský Hrad*. Bratislava, 1957, s. 96 – 99. Najnovšie: CHALUPECKÝ, Ivan: *Zápoľskí a Spiš do roku 1526*. In: Z minulosti Spiša 13. (2005), s. 40 – 41.

¹⁸ PÁLOSFALVI, Tamás: *Vitovec János. Egy zsoldoskarrier a 15. századi Magyarországon*. In: Századok 135 (2001), s. 463 – 464. – Vidíme, že aj najnovšie slovenské práce sa rozhodujú medzi rokmi 1464 a 1465. Porovnaj: RUCINSKI, Henryk: *Politické dejiny Spiša v neskorom stredoveku*. In: Historia Scepusii Vol. I. Eds.: Martin Homza – Stanisław A. Sroka. Bratislava-Kraków, 2009, s. 335 (1465), resp.: ŠIMKOVIC, Michal: *Hrady a opevnené sídla šľachty na Spiši v stredoveku a na prahu novoveku*. In: Historia Scepusii Vol. I. Eds.: Martin Homza – Stanisław A. Sroka. Bratislava-Kraków, 2009, s. 464 (1464).

¹⁹ DF 214287. *Emericus de Zapolya regni Bosne gubernator*.

Keď sa pozrieme na zoznam podžupanov, môžeme si všimnúť, že od začiatku roka 1462 v listinách vystupujú podžupani Imricha Zápoľského, hoci ako sme už uviedli, Spišská župa ešte nepatrila rodine. Ak si všimneme získavanie majetkov rodiny v skoršom období, tak zistíme, že Spišský hrad najprv dostali „len“ do zálohy a to prekvapivo skoro, na jeseň roku 1460. Predchádzajúcimi majiteľmi boli Thurzovci z Betlanoviec, ktorí si hrad zamenili v roku 1454.²¹ Z Matejovej listiny sa dozvedáme, že v novembri roku 1460 sa objekt dostal do rúk Imricha Zápoľského, ktorý za zálohu vyplatil 4 200 forintov.²² Dokonca Gregor Márkus Budaméri, vystupujúci v decembri roku 1462 ako podžupan, sa stal kastelánom Spišského hradu.²³ To znamená, že od roku 1460, pravdepodobne od novembra, keď si prevzal hrad, Imrich Zápoľský bol županom. S prítomnosťou rodu na Spiši môžeme počítať najskôr od 60-tych rokov 15. storočia a spomínaná donácia hradu a titulu večného županstva už len legitimizovala všeobecne známu prítomnosť Zápoľskovcov v severovýchodnej časti Uhorska a ďalej posilňovala ich moc.²⁴

Podobný obraz dostaneme aj vtedy, keď sa pozrieme na podžupanov. Výskumy dejín župy a archontológie už dávnejšie objasnili, že v neskorom stredoveku spišskí podžupani sa skoro v každom prípade zhodovali s kastelánmi Spišského hradu.²⁵ Poznáme len niekoľko výnimiek, preto aby naša databáza obsahovala čím presnejšie údaje, museli sme výskum rozšíriť aj na spišských kastelánov.²⁶ Páni Spišského hradu vymenúvali podžupanov

²⁰ DF 214295. *Emericus de Zapolya comes perpetuus terre Scepusiensis ac regni bosne gubernator etc.*

²¹ BAL, Jeromos: *Szepesvára története*, s. 41 – 42.

²² DL 44953. Maďarský preklad: TÓTH-SZABÓ, Pál: *Giskra, különös tekintettel Abauj-megyére.* (Akadémiai értekezések a történeti tudományok köréből 19. kötet 10. füzet.). Budapest, 1903, s. 43 – 44. Podľa neho: MENCLOVÁ Dobroslava: *Spišský hrad*, s. 96.

²³ DL 15793.

²⁴ O ich pôsobení v regióne: HORVÁTH, Richárd: *Adalékok a Szapolyaiak északkelet-magyarországi felemelkedéséhez.* In: *Analecta Mediaevalia I. Tanulmányok a középkorról.* Ed.: Neumann Tibor. Budapest, 2001, s. 99 – 112; HORVÁTH, Richárd: *A Felső Rézsek kapitánysága a Mátyás-korban.* In: *Századok* 137. (2003), s. 929 – 954; KUCHARSKÁ, Veronika: *Kežmarok a Zápoľskí.* In: *Forum historiae*; 2010/01, s. 1 – 8; KUCHARSKÁ, Veronika: *Rod Zápoľských a slovenské mestá koncom stredoveku.* In: *Stredoveké mesto ako miesto stretnutí a komunikácie.* Eds.: Ján Lukačka, Martin Štefánik. Bratislava 2010, s. 239 – 248.

– O ich ďalších – nie vždy najlegálnejších – vid': C. TÓTH, Norbert: *Szabolcs megye hatóságának oklevelei II.* (1387–1526). Budapest – Nyíregyháza, 2002; HORVÁTH, Richárd: *Pápától a pápáig. (Garai–Szapolyai várbirtok változások Veszprém megyében a Mátyás-korban)* In: *Megyetörténet. Egyház- és igazgatástörténeti tanulmányok a veszprémi püspökség 1009. évi adománylevele tiszteletére.* Eds.: Hermann István – Karlinsky Balázs. Veszprém, 2010. 343 – 368; HORVÁTH, Richárd: *Szatmár és a Sza-*

župy.²⁷ Pre potvrdenie tohto výroku stačí, ak sa pozrieme na zoznam kastelánov Spišského hradu v rokoch 1458 – 1526. Väčšinou vlastnili aj titul podžupana. Práve kvôli tomu pri vymenovaní podžupanov bolo nutné uviesť aj ostatné, dnes už známe tituly, ďalšie pramene o funkcii kastelána, a i keď je to nezvyčajné v prípade archontológie niektorej župy, na konci štúdie aj uvedenie dodnes najúplnejšieho zoznamu kapitánov a kastelánov Spišského hradu. Práve z tohto dôvodu v zozname podžupanov *sme neuviedli zvlášť titul kastelána spišského hradu a to isté platí aj v opačnom prípade*: pre lepší prehľad pri kastelánoch sme neuviedli titul podžupana. Spoločné publikovanie dvoch zoznamov (t.j. zoznamu podžupanov a kastelánov) umožňuje porovnanie jednotlivých položiek.

Na tomto mieste sa musíme venovať aj ďalším záležitostiam. S istotou môžeme tvrdiť, že o funkcionároch župy vždy rozhodovali páni Spišského hradu. Ale sú isté pochybnosti o tom, že tieto práva užívali osobne a spolu s tým sa venovali aj každodennému riadeniu župy. Toto podozrenie posilňuje aj fakt, že v listinách týkajúcich sa župy, popri podžupanoch-kastelánoch a slúžnych sa môžeme stretnúť aj s tzv. spišskými kapitánmi. Predchádzajúci bádatelia – a istý čas aj autor týchto riadkov – ich považovali za riaditeľov hradu, a len pomenovanie považovali za neisté: podľa čoho aj oni boli kastelánmi, len pod iným titulom. Vyhotovenie celej archontológie túto predstavu premiestnilo do sveta fantázie. Ak sa pozrieme na zoznam kapitánov, môžeme zistiť niekoľko dôležitých údajov, ktoré vnášajú systém do celej situácie. 1. Kapitáni a kasteláni, ktorých poznáme od roku 1489, sa v prameňoch objavujú súčasne, čiže môžeme odmietnuť názor, že tieto dva tituly sa zhodujú. 2. Ak sa pozrieme bližšie na terminológiu listín vydaných kapitánmi, tak si môžeme všimnúť jedinečný

---

polyaiak. In: Erősségénél fogva várépítésre való. Tanulmányok a 70 éves Németh Péter tiszteletére. Szerk.: Juan Cabello, C. Tóth Norbert. (A Jósa András Múzeum Közleményei 68.) Nyíregyháza, 2011. 345 – 356.

²⁵ ENGEL, Pál: *Magyarország világi archontológiája 1301 – 1457 I-II.* (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak 5.) Budapest, 1996, I. s. 195.

²⁶ Napríklad Szenkirályi/Budaméri Márkus Gergely, ktorý sa ako spišský podžupan objavil začiatkom 60-tych rokov 15. storočia, od decembra 1462 až do marca 1467 pôsobil ako kastelán, istý čas (presnejšie od mája 1465 do jari 1467) bol aj podžupanom Šarišskej župy. Porovnaj s databázou a bližšie o podobných situáciách: KUBINYI, András: *A Szapolyaiak és familiárisaik (szervitoraik)*. In.: *Tanulmányok Szapolyai Jánosról és a kora újkori Erdélyről*. Eds.: Bessenyei József – Horváth Zita – Tóth Péter – Gyulai Éva – Somorjai Lehel. Miskolc, 2004, s. 187.

²⁷ Podobne tomu bolo aj v predchádzajúcich storočiach. Po smrti Omodeja Abu v roku 1311 Karol Robert získal a spojil titul župana so Spišským hradom. Aj z obdobia pred rokom 1458 poznáme niekoľko prípadov, keď podžupan zastával aj funkciu kastelána. ENGEL, Pál: *Magyarország világi archontológiája 1301 – 1457 I-II.* (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak 5.) Budapest, 1996. I. 195 – 198., 428 – 430.

charakter týchto písomností. Bez výnimky sa tieto tituly objavujú v dvoch formách (*capitaneus terre Scepusiensis/capitaneus Scepusiensis*).²⁸ Táto forma sa podobá na tvar *comes perpetuus terre Scepusiensis*, čo ale znamená titul večného župana Zápoľskovcov. Nie je ťažké predpokladať, že spišskí kapitáni nemohli byť nikým iným, než zástupcami večných županov (v tomto prípade Zápoľskovcov). V praktickom živote práve oni vykonávali právomoc župana. Ak sa pozrieme na ich zoznam (Pavol Dorholc, Štefan Máriási a Mikuláš Derencsenyi), bez pochybnosti môžeme tvrdiť, že ide o najdôležitejších familiárov rodu Zápoľskovcov. Preto je potrebné v zozname funkcionárov uviesť popri večných županoch a podžupanoch aj údaje o ich pôsobení.

Ich existenciu môžeme potvrdiť od 80. rokov 15. storočia, čo znamená ďalšie otázky pre dnešného bádateľa. Jednak dá sa predstaviť, že vďaka stále väčšiemu majetku rodu práve v tej dobe došlo k tomu, že členovia rodiny poverili menšími riadiacimi úlohami dôverných familiárov, ale nemôžeme vylúčiť ani ďalšie možnosti. Z celej rodiny práve Imrich Zápoľský, ktorý – na základe dnešných informácií – sa narodil v rodine, ktorá vlastnila skromný majetok v Požeckej župe, získal najväčšie majetky. Svojmu vzostupu vďačí za to, že sa stal familiárom rodu Huňadyovcov, potom počas panovania Mateja Korvína nasledovali prvé donácie, vďaka ktorým získal obrovské majetky. Na základe jeho kariéry si vieme predstaviť, že zo začiatku zemepán z „prvej generácie“ všetky zásadné funkcie chcel zastávať osobne. Zvlášť to môže byť pravdivé v prípade Imricha, ktorý v období medzi začiatkom 60. rokov 15. storočia a jeho vymenovaním za palatína, nezastával žiadnu celokrajinskú funkciu (čiže nebol barónom). Môžeme povedať, že titul večného župana Spišskej župy bol na najvýznamnejšom mieste na fiktívnom rebríku jeho funkcií, ktoré symbolizovali moc. Jeho nástupcom v úrade župana a na čele rodinného majetku bol Imrichov brat Štefan, pre ktorého povinnosti súvisiace s týmto titulom už neboli také podstatné. Jednak on sa „socializoval“ vo veľkostatkárskom prostredí, ďalej krátko po smrti svojho brata sa stal držiteľom najväčšieho barónskeho titulu, do svojej smrti v roku 1499 bol palatínom. Je známe, že osobne sa ho dotýkali všetky zahraničné vojenské výpravy panovníka a politické udalosti v krajine. V jeho prípade, ako aj počas nasledovníkov, vymenovanie „zástupcov župana“ bolo ľahko pochopiteľným logickým krokom, veď ich najmenšie problémy boli dôležitejšie než praktické vykonávanie funkcie večného župana Spišskej župy, čo v predchádzajúcom období bolo to najpodstatnejšie. O tom sme ani nehovorili, že krátko

---

²⁸ Údaje sa nachádzajú v databáze.

po smrti Imricha (1491/92), rodina svoje sídlo premiestnila zo Spiša do Trenčína, čiže pre Zápoľskovcov nesporne klesol význam regiónu.²⁹

V posledných dvoch častiach štúdie si našli miesto zoznamy slúžnych a delegátov župy a podžupaní tzv. kopijníkov. Dôvodom je, že slúžni tvorili tretiu vrstvu funkcionárov župy a medzi týmito dvoma skupinami môžeme nájsť dobre hmatateľný vzťah. Riadenie Spišskej župy a spoločenstva ako-tak samostatných šľachticov žijúcich na tomto území malo veľa spoločných bodov. Na území župy, ktorá vznikla v druhej polovici 12. storočia, žili obrancovia hraníc, ktorí si užívali isté výhody a kráľ ich nepodriadil právomoci županov.³⁰ Zachovali si svoju samostatnosť, ich šľachtictvo malo „skoro celokrajinský“ charakter, vo svojich záležitostiach sa rozhodovalo pred ich vlastným súdom.³¹ Túto situáciu stabilizoval – práva a povinnosti týchto strážcov spísomnil – kráľ Belo IV. vo svojej listine zo 7. júna 1243. Jedným z najdôležitejších bodov tejto listiny bolo, že ich úplne vybral spod právomoci župana a oni sami si mohli zvoliť svojich vedúcich, sudcov.³² Z uvedeného sa nám môže zdať, že je zbytočné zverejniť zoznam týchto sudcov (v našom prípade vystupujú ako podžupaní či slúžni), veď nehovoríme a klasickej štruktúre stredovekej župy, ale o odlišnej, jedinečnej „samosprávnej“ formácii. Z ich diplomatickej praxe úplne chýbajú kráľovské, či sudcovské požiadavky a rovnako ne-nájdeme ani mandáty. Je to síce pravda, ale keď sa pozrieme na – miestami čiastkový a veľmi krátky – zoznam „klasických“ slúžnych župy, na niektorých miestach nájdeme zhody v osobe funkcionárov. To znamená, že slúžny Spišskej župy a podžupan kopijníkov patril aspoň čiastkovo do rovnakého spoločenského, vplyvného, alebo familiárneho okruhu. Publikovanie zoznamu podžupanov alebo slúžnych z kruhov kopijníkov môže priniesť informácie zo spoločenských dejín, alebo z dejín práva.

Samozrejme medzi týmito dvoma organizáciami bola snaha o diferencovanie oveľa silnejšia než o podobnosť. Najjasnejším dôkazom tohto faktu

²⁹ KENYERES, István: *A Szapolyai család és Trencsén*. In: *Tanulmányok Szapolyai Jánosról és a kora újkori Erdélyről*. Eds.: Bessenyei József – Horváth Zita – Tóth Péter – Gyulai Éva – Somorjai Lehel. Miskolc, 2004, s. 135 – 136.

³⁰ Najnovšie o tejto otázke: ZSOLDOS, Attila: *Szepes megye kialakulása*. In: *Történelmi Szemle* 43. (2001) 29 – 30. – To isté publikovali aj po slovensky a po anglicky: ZSOLDOS, Attila: *Vznik Spišského komitátu*. In: *K stredovekým dejinám Spiša*. Ed.: Miroslav Števík. Stará Lubovňa, 2003. 15 – 30.

³¹ O ich právnom postavení: ZSOLDOS, Attila: *A nemesség határán* In.: *Turul* 72. (1999), s. 120.

³² *Item comes de Scepus nec ipsos, nec eorum iobagiones possit iudicare, nisi in causis furti, monete et decimarum, super causis autem minutis inter se ortis, diffiniendis ipsi-met sibi iudicem possit eligere,...* CDSL II 88 – 89.

je miesto zhromaždenia týchto dvoch „žúp“. Kým „klasická“ župa v skúmanom období svoje zhromaždenia uskutočnila bez výnimky v Spišskom Podhradí (*in Varalya*), dovtedy kopijníci sa stretávali v Spišskom Štvrtku (*in Quintoforo*),³³ preto v našej databáze nenájdeme uvedené miesto vzniku listín týkajúcich sa župy, veď na základe uvedeného faktu by to bolo celkom zbytočné.

Ani v prípade delegátov župy sme sa nestretli s obvyklým postupom. Je všeobecne známe, že ak župa dostala príkaz od kráľa, alebo od krajinského sudcu, tak na vykonanie vyšetrenia na získanie svedectva poslali niekoho zo slúžnych. V istých prípadoch túto úlohu nevykonali slúžny, ale nejaký šľachtic zo župy, takýchto ľudí historici umelo nazývajú človekom župy, alebo delegátom. Ich existenciu vieme potvrdiť mnohými prameňmi. Ale na prvý pohľad na Spiši máme iný obraz. Vo viacerých prípadoch v listinách namiesto človeka župy dotýčnú osobu pomenovali ako človeka župana (*homo comitis*).³⁴ Keďže nemáme bližšie informácie o ich právnych formách, nie je nepredstaviteľné, že aj v tomto prípade ide o ľudí župy, len na základe titulu večného župana ich nazývali ľuďmi župana, ale rovnako je možné, že ich chceli odlíšiť od zástupcov kopijníkov a preto začali používať túto konštrukciu. A aby tento obraz bol ešte farebnejší, medzi listinami župy môžeme nájsť aj celkom unikátne štylizované písomnosti. Na vyšetrenie sťažnosti do Spišského Podhradia poslali človeka podžupana, človeka spoločenstva župy (pravdepodobne pod týmto výrazom máme chápať človeka kopijníkov) a ešte aj troch slúžnych.³⁵ Je možné, že na pozadí celej situácie nie je nič iné než sebavedomie šľachtických komunit, presnejšie spisomnenie tohto stavu, ale tento úkaz je naozaj individuálny a ďalej posilňuje „atypický“ obraz župy, ktorý sa presnejšie ukázal len v posledných desaťročiach.³⁶

³³ CSUKOVITS, Enikő: *Sedriahelyek – megyeszékhelyek a középkorban*. In: *Történelmi Szemle* 39. (1997), s. 384. Sem patrí už len poznámka, že miesto zhromaždenia kopijníkov v Spišskom Štvrtku vieme určiť nielen do roku 1503, ale až do roku 1526.

³⁴ Napríklad: DF 272245. (1479), DL 26727 (1513); DF 244281. (1522).

³⁵ *...memorie commendamus, quod nos ad condigne petitionis instanciam nobilis Nicolai de Gargo hominem vicecomitis Andream vicecastellanum castris predicti, alterum hominem universitatis nobilium, videlicet Servacium de Rethy et iudices nobilium Iacobum de Edesfalwa, Damianum de Abramfalwa et Michaelem Theke de Chepanfalwa ad infrascriptam inquisitionem faciendam transmisimus...* DL 63867.

³⁶ Najnovšie o tejto téme: TRINGLI, István: *Megyék a középkori Magyarországon*. In: *Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 40. – Analecta medaevalia III.) Szerk.: Neumann Tibor és Rác György. Budapest-Piliscsaba, 2009. 487 – 518; C. Тóth, Norbert: *A nemesi megye a középkori Magyarországon. Öt megye példája*. In: *Szabolcs-szatmár-beregi Szemle* 24. (2010) 405 – 413. najmä: 408.*

Na záver ostala už len otázka jedinečných formúl nachádzajúcich sa v listinách, ktoré poukazujú na okrsky a na svojrázne šľachtické komunity. V porovnaní s ostatnými župami aj Spišská mala pravdepodobne štyroch slúžnych (spomínajú sa od roku 1342),³⁷ tak bez vážnejších pochybností môžeme povedať, že stredoveká župa sa rozdelila na štyri okresy.³⁸ Keďže na záver sme uviedli databázu, tak na tomto mieste ešte treba povedať, že zo Spišskej župy (presnejšie od kopijníkov) sa zachovalo päť listín s intituláciou „*Nos, universitas...*“.³⁹ Výskum dejín jednotlivých žúp potvrdil, že takáto forma je veľmi ojedinelá v praxi vydávania listín v Uhorsku. Svojrázne vyjadrujú právnu formu komunity župy a preto majú svoje miesto v archontológii župy.⁴⁰

1. Comites, vicecomites et capitanei comitatus Scepusiensis

Imrich Zápoľský comes perpetuus (1460–1487)	1460. XI. (DL 44953.)⁴¹ – †1487. IX. 12.⁴²
(Štefan Zápoľský comes perpetuus !?)	
Gregorius de Zenthkyral ⁴³ – Nicolaus de Bwzlo ⁴⁴ vicecomites	1462. I. 11. (DF 280843.) – 1463. XI. 14. (DF 281480.)
Gregorius de Zenthkyral–Johannes de Munnerosus vicecomites	1466. X. 15. (DF 272545.)

³⁷ ŠTEVÍK, Miroslav: *Slúžnovské okresy Spišskej župy na prahu novoveku*. In: *Zeszyty sądecko-spiskie*. Tom. 3. (2008) Red.: Miroslav Števík. Nowy Sącz, 2008, s. 116. Na tomto mieste publikoval aj mapy okresov, ktoré poznáme z roku 1529. (str. 117.)

³⁸ Moderné spracovanie otázky stredovekých okresov viď: Tóth, Norbert: *Lehetőségek és feladatok a középkori járások kutatásában*. In: *Századok* 141. (2007)., s. 391 – 470. Na úrovni regiónov W. Kovács, András: *Szolgabírák és járások a középkori Erdélyben*. In: *Erdélyi Múzeum* 72. (2010/3 – 4.) 33 – 41.

³⁹ 1506: DL 66761. – 1509: DL 46911. – 1511: DL 22149. – 1514: DL 32716. – 1515: DF 244244.

⁴⁰ TRINGLI, István: *Megyék a középkori Magyarországon*, s. 511.

⁴¹ Porov. s poznámkou č. 24.

⁴² HORVÁTH, Richárd: *Imre Szapolyai*. In: *Matthias Corvinus, the King. Tradition and Renewal in the Hungarian Royal Court 1458 – 1490. Exhibition catalogue*. Ed.: Péter Farbaky, Enikő Spekner, Katalin Szende, András Végh. Budapest, 2008, s. 269 – 270. – Treba poznamenať: napriek tomu, že v intitulácii listín župy ako župan figuruje len Imrich Zápoľský, v listine z roku 1472 Štefan seba uviedol ako *comes perpetuus Scepusiensis* (DF 281504., za údaj ďakujeme Tiborovi Neumannovi), kým v roku 1477, keď Matej daroval rodu Trenčiansky hrad, v donácii Imricha uviedol ako večného župana a jeho brata Štefana len ako *comes Scepusiensis*. Čiže titul večného župana nenosili naraz všetci dospelí muži rodu. DL 17981.

⁴³ V období 1465. V. 2. (DL 16196.) – 1467. III. 19. (IVÁNYI 1931. 191–192.) Imrich Zápoľský bol podžupanom Šarišskej župy.

⁴⁴ V období 1469. V. 24. – VII. 19. abovský podžupan. HORVÁTH, Richárd: *Adalékok*

Funkcionári Spišskej župy v neskorom stredoveku 1459 – 1526

Ladislav de Kaczynka <i>vicecomes</i>	1469. XI. 20. (DL 39754.) – 1476. XII. 23. (DF 272631.)
Petrus Hath de Safar ⁴⁵ <i>vicecomes</i>	1476. X. 28. (DF 280850.)
Martinus de Frych ⁴⁶ <i>vicecomes</i>	1477. IV. 28. (DF 272580.) – 1487. VII. 9. (DL 60875.)
Iohannes de Lyphay <i>vicecomes</i>	1477. XI. 24. (DF 272203.) – 1478. I. 26. (DF 272647.)
Nicolaus de Sramko ⁴⁷ <i>vicecomes</i>	1484. V. 30. (DL 67387.) – 1485. X. 4. (DF 272657.)
Štefan Zápoľský comes perpetuus (1487 – 1499)	1488. X. 20. (DF 272659.) – † 1499. XII. 25.⁴⁸
Paulus Dorholcz <i>capitaneus terre Scepusiensis</i> (1489 – 1499) ⁴⁹	1489. X. 28. (DF 215494) – 1496. XII. 17. (DF 216079.)
Stephanus de Ianok – Gregorius Gobel de Bethlenfalwa <i>vicecomites</i>	1488. X. 20. (DF 272659.)
Gregorius Gobel de Bethlenfalwa – Andreas Magnus de Kok <i>vicecomites</i>	1492. XII. 31. (DF 281587.) – 1493. X. 7. (DL 63873.)
Gregorius Gobel de Bethlenfalwa – Stephanus de Thomor <i>vicecomites</i>	1494. XI. 3. (DF 272592.) – 1498. I. 29. (DF 272667.)
Gregorius Gobel de Bethlenfalwa – Andreas Magnus de Kok <i>vicecomites</i>	1498. X. 8. (DF 272595.) – 1499. IX. 23. (DL 74937.)

a Szapolyaiak északkelet-magyarországi felemelkedéséhez. In: *Analecta Mediaevalia I. Tanulmányok a középkorról.* Ed.: Neumann Tibor. Budapest, 2001, s. 110. – 1472. IV. 15. (DL 17306.) – 1485. I. 26. (DL 19013., DF 268701.) znova abovský podžupan. Najprv Reinold z Rozhanoviec, potom Imrich Zápoľský boli županmi Abovskej župy.

⁴⁵ V období 1476. X. 28. (DF 280850.) – 1478. IX. 24. (IVÁNYI 1910. 2050.) Imrich Zápoľský bol kastelánom hradu Boldogkő.

⁴⁶ Pred 29. IV. 1462 spolu so Šimonom Nagyom bol kastelánom hradu Novohrad v Šarišskej župe z poverenia kráľa alebo Imricha Zápoľského. (DL 38947.) – 1473. IX. 2. (DF 265460.) – 1477. II. 6. (DL 69060.) bol podžupanom Imricha Zápoľského v Šarišskej župe.

⁴⁷ V rovnakom čase aj nedecský kastelán.

⁴⁸ KÖBLÖS, József: *Szapolyai István nádor Pápán írott végrendelete.* In: *Istennek, Hazának, Tudománynak. Tanulmányok a 95 éves Nadasdy Lajos tiszteletére.* Ed.: Mezei Zsolt. Pápa, 2008, s. 124 – 144.

⁴⁹ Jeho pôsobenie na základe listín vieme potvrdiť len do roku 1496, ale môžeme predpokladať, že ostal vo svojej funkcii až do smrti Štefana Zápoľského v roku 1499. Od mladého veku bol v službách Zápoľskovcov. Popritom bol aj šarišským kastelánom a podžupanom od februára 1462 do jari 1464 (DF 214094., DF 214234), potom od marca 1465 do roku 1502 aj gelnickým kastelánom (DL 83760., DF 269692.).

⁵⁰ V odbornej literatúre vystupuje hypotéza, že vdova po Štefanovi Zápoľskom, Hedviga Tešínska, vlastnila titul župana, ale dodnes to nevieme potvrdiť prameňmi. LABANC, Peter: *Zoznam pánov alebo vojvodov Spiša*, s. 562. – Dokonca Juraja a Jána od roku 1500 spomínajú ako večných županov (pl.: DL 85175. /1515/, DL 107740. /1505/), tiež dnes už poznáme Hedvigínu *celú* korešpondenciu – ani tu Hedviga nevystupuje ako župan – čiže hypotéza nie je pravdivá. NEUMANN, Tibor: *Hedvig tescheni hercegnő. Szapolyai János és Szapolyai György levelei és oklevelei (1500 – 1526).* [Rukopis] Piliscesaba, 2007. Náš názor potvrdzuje aj najnovší životopis Hedvigy. SROKA, Stanisław A.:

Ján a Juraj Zápoľský comites perpetui	1500. IX. 14. (DL 102682.)⁵¹
(1500 – 1527/28)⁵⁰	1526. VIII. 29./1527–1528⁵²
Stephanus Maryasy ⁵³ <i>capitaneus</i>	1502. IV. 11. (DF 216542.) – 1515. VIII.
<i>terre Scepusiensis</i> (1500 – 1515)	27. (257957/40.) ⁵⁴
Nicolaus Derencheny ⁵⁵	1521. X. 5. (DF 271687.)
<i>capitaneus Scepusiensis</i> (1521)	
Gregorius Gobel de Bethlenfalwa	1505. VI. 2. (DL 39804.) – 1505. XII. 22.
<i>vicecomes</i>	(DL 32173.)
Mathias Holy de Iablonycze/Iablonycza	1507. V. 10. (DL 84048.)
<i>vicecomes</i>	
Cristoff Zemerezensky ⁵⁶ <i>vicecomes</i>	1507. VI. 28. (DL 26352.) – 1513. XI. 14.
	(DL 60921.)
Mathias Holy de Iablonycze <i>vicecomes</i>	1513. II. 28. (DL 26727.) – 1526. IV. 2.
	(DF 272678.)

Jadviga Zapolya. Krakow, 2005; SROKA, Stanisław A.: *A Szapolyai család genealógiája*. In: Turul 79. (2005), s. 33 – 43.

⁵¹ Na základe doterajších vedomostí, po smrti otca, Ján a Juraj automaticky prevzali titul večných županov. Dokazuje to aj fakt, že Ján neuveriteľne často vystupuje ako župan, ale popri tom nájdeme príklady na to, že Juraja oslovili týmto titulom, alebo v písomnosti uviedli oboch naraz ako večných županov. Napr.: DL 66029. (1507), DF 285160. (1524), ďalej: *Nos Iohannes et Georgius de Zapolya comites perpetui terre Scepusiensis...* DL 46598. (1502).

⁵² Juraj Zápoľský zomrel v bitke pri Moháči. SROKA, Stanisław A.: *A Szapolyai család*, s. 99. – Po bitke Ferdinand I. Spiš daroval Alexovi Thurzovi (i keď on sám si nevedel prevziať donáciu), kým Ján Zápoľský titul večného župana daroval Hieronymovi Laskimu. HAJNIK Imre: *Az örökös főispánság a magyar alkotmánytörténetben*. (Értekezések a történelmi tudományok köréből XIII. kötet, 10. füzet.) Budapest, 1888, s. 78 – 79., ERDÉLYI, Gabriella: *Bethlenfalvi Thurzó Elek levelezése. (Források a Habsburg-magyar kapcsolatok történetéhez)* I. 1526 – 1532. Budapest, 2005, s. 35 – 36.

⁵³ V rokoch 1492 – 1500 šarišský kastelán (ako familiár Zápoľskovcov). DF 215787., DF 28151.– od roku 1502 bol určite gelnickým kastelánom. DF 269692.

⁵⁴ Podľa jeho náhrobku v Kostole svätého Michala v Markušovciach zomrel na jar roku 1516.

⁵⁵ V roku 1509 kráľovský dvorný husár, v roku 1511 familiár Zápoľskovcov, potom v rokoch 1513 – 1516 kastelán sedmohradského biskupa Františka z Várady. 1518 – 1526 Turniansky župan (ako delegát Zápoľskovcov). KUBINYI, András: *A Szapolyaiak és familiárisaik (szervitoraik)*. In.: *Tanulmányok Szapolyai Jánosról és a kora újkori Erdélyről*. Eds.: Bessenyei József – Horváth Zita – Tóth Péter – Gyulai Éva – Somorjai Lehel. Miskolc, 2004, s. 187. – V rokoch 1518 – 1525 vystupoval aj ako turniansky kastelán. DF 271661., DF 271239. – v roku 1528 on odovzdal Spiš Ferdinandovi I. Tamže, s. 187.

⁵⁶ V roku 1491 vyberač dane v Gemerskej župe. KUBINYI, András: *A Szapolyaiak és familiárisaik*, s. 184. V období 1497. VIII. 14. – 1501. VII. 5. gemerský podžupan Zápoľskovcov. HAVASSY, Péter: *Gömör megye középkori fő- és alispánjai*, 50. 6. IV. 1499. IV. vystupoval ako muránsky kastelán. DL 20867. – 1508. X. 19. (DL 57039.). V období 1511. V. 25. (DL 65371.) – 1513. III. 24. (DL 61096) tokajský kastelán. Jeho služby ešte pred rokom 1518 odmenili darovaním pozície lektora Spišskej kapituly. KUBINYI, András: *A Szapolyaiak és familiárisaik*, s. 184.

2. *Iudices nobilium, homines comitis/comitatus Scepusiensis*

Nicolaus de Kropfack et Emericus de Ianusfalwa <i>iudices nobilium</i>	1475. VII. 17. (DL 17713.)
Damianus de Abrahafalwa <i>iudex nobilium</i>	1476. XI. 4. (DF 280850.)
Georgius de Petrocz <i>iudex nobilium</i>	1478. VI. 15. (DL 26717.)
Sigismundus Aczel de Hysfalwa <i>iudex nobilium</i>	1478. III. 15. (DF 264509.)
Emericus de Ianusfalwa <i>iudex nobilium</i>	1479. VII. 19. (DF 264512.)
Baltasar de Chepanfalwa <i>iudex nobilium</i>	1479. VII. 19. (DF 264512.)
Sigismundus Aczel de Hysfalwa <i>iudex nobilium</i>	1479. VII. 19. (DF 264512.)
Sigismundus Aczel de Hysfalwa <i>iudex nobilium</i>	1479. X. 18. (DF 272245.)
Nicolaus de Gergew <i>homo specialis domini comitis</i>	1479. X. 18. (DF 272245.)
Emericus de Ianusfalwa et Michael de Chepanfalwa <i>iudices nobilium hominem vicecomitis Andream vicecastellanum</i>	1483. III. 17. (DF 272585.)
Iacobus de Edesfalwa <i>iudex nobilium</i>	1483. IX. 15. (DL 63867.)
Damianus de Abranfalwa <i>iudex nobilium</i>	1483. IX. 15. (DL 63867.)
Michael Theke de Chepanfalwa <i>iudex nobilium</i>	1483. IX. 15. (DL 63867.)
Petrus de Gergew <i>iudex nobilium</i>	1513. II. 28. (DL 26727.)
Ladislaus Zolyn de Grancz <i>in persona comitis</i>	1513. II. 28. (DL 26727.)
Benedictus de Korochnyk <i>iudex nobilium</i>	1513. III. 24. (DL 61096.)
Benedictus de Korochnyk <i>iudex nobilium</i>	1513. IX. 19. (DL 63887.)
Iacobus de Kerthwelyes <i>in persona comitis</i>	1513. IX. 19. (DL 63887.)
Benedictus de Korochnyk <i>iudex nobilium</i>	1513. X. 17. (DL 26725.)
Ladislaus Zolyn de Grancz <i>in persona comitis</i>	1513. X. 17. (DL 26725.)
Lazarus de Zenthandras <i>iudex nobilium</i>	1522. X. 13. (DF 244281.)
Gasparus Swapy <i>in persona comitis</i>	1522. X. 13. (DF 244281.)

3. *Comites/iudices nobilium decem lanceatorum de Scepus*

Iacobs filius Nicolai Hank de Mahalfalwa <i>iudex nobilium</i>	1459. X. 18. (DL 60792.)
Martinus filius Emerici de Pikfalwa <i>iudex nobilium</i>	1462. II. 3. (DL 39756.) – 1471. I. 9. (DL 60821.)
Petrus filius Petri de Lenkfalwa <i>iudex nobilium</i>	1472. IV. 25. (DL 60827.) – 1472. VI. 12. (DL 60828.)
Iacobus filius Thome de Edesfalwa <i>iudex nobilium</i>	1474. VIII. 31. (DL 39774.) – 1475. II. 8. (DL 45597.)
Petrus filius Petri de Leukfalwa <i>iudex nobilium</i>	1476. III. 6. (DL 75100.) – 1478. IV. 29. (DL 45719.)
Damianus de Abramfalwa <i>comes nobilium in Scepus</i>	1479. V. 12. (DF 263093.) – 1480. VI. 28. (DL 39779.)

Petrus filius Petri de Lenkfalwa <i>iudex nobilium</i>	1480. X. 25. (DL 70528., DL 65360.)
Nicolaus Aczel de Bozafalca <i>iudex nobilium</i>	1482. V. 25. (DF 278642.) – IX. 11. (DL 45929.)
Iohannes Crigi de Czantafalva <i>iudex nobilium</i>	1484. XIII. 1. (DL 39449.) – 1485. II. 9. (DL 60866.)
Nicolaus Aczel de Bozafalca <i>iudex nobilium</i>	1486. III. 22. (DL 39784-86.) – IX. 13. (DL 39787.)
Iacobus filius Thome de Edesfalva <i>iudex nobilium</i>	1487. IX. 12. (DL 60876.) – X. 17. (DL 39790.)
Martinus de Miclusfalva <i>electus</i>	1488. IV. 30. (DL 39791.) – 1489. VII. 1. (DL 60878.)
Georgius de Ganfalva <i>electus iuratus</i>	1488. IV. 30. (DL 39791.) – 1489. VII. 1. (DL 60878.)
Martinus Both de Myklosfalwa <i>iudex nobilium</i>	1493. XII. 4. (DL 39792.) – 1494. VIII. 24. (DL 65361.)
Iacobus filius Thome de Edesfalva <i>iudex nobilium</i>	1494. XI. 19. (DL 75104.) – 1496. VII. 6. (DL 46358.)
Laurencius filiuis Petri de Czantafalwa <i>iudex nobilium</i>	1497. VI. 28. (DL 39798.) – 1502. VIII. 31. (DL 46600.)
Iacobus filius Thome de Edesfalva <i>iudex nobilium</i>	1502. VII. 6. (DL 46523.)
Iohannes Steflak de Hysfalwa <i>comes et iudex nobilium</i>	1502. IX. 14. (DL 75029.)
Iacobus filius Thome de Edesfalva <i>iudex nobilium</i>	1502. X. 19. (DL 46606.) – 1503. X. 11. (DL 75115.)
Iohannes Steflak de Hysfalwa <i>comes et iudex nobilium</i>	1503. VI. 7. (DL 26108. DL 60897., DL 65366.)
Iacobus filius Thome de Edesfalva <i>iudex nobilium</i>	1503. VIII. 30. (DL 46643.) – IX. 27. (DL 46646.)
Caspar de Czontosfalva <i>comes et iudex sedis</i>	1503. XI. 8. (DL 60898.)
Iacobus filius Thome de Edesfalva <i>iudex nobilium</i>	1503. XII. 6. (DL 46653.) – 1504. IX. 11. (DL 60901.)
Laurencius filiuis Petri de Czantafalwa <i>iudex nobilium</i>	1504. XI. 6. (DL 60902.) – 1505. IX. 10. (DL 60906.)
Georgius Therney de Hozelcz <i>comes et iudex nobilium</i>	1506. II. 18. (DL 75102.) – 1507. VIII. 25. (DL 60913.)
Caspar de Gryk <i>comes et iudex nobilium</i>	1508. II. 9. (DL 75123.) – 1510. II. 13. (DL 75125.)
Lazar de Zenthandras <i>comes et iudex nobilium</i>	1511. III. 26. (DF 224792.) – 1511. VII. 23. (DL 60916.)
Iohannes Steflak de Hysfalwa <i>comes et iudex nobilium</i>	1512. X. 20. (DL 74996.) – 1517. VII. 29. (DL 47156.)
Lazar de Zenthandras <i>iudex et universitas nobilium...</i>	1517. XI. 18. (DL 75132.) – 1522. VIII. 27. (DL 75141.)
Mathias Benczyk de Zenthandras <i>comes et iudex</i>	1524. II. 23. (DL 39815.)
Stanislaus de Edesfalva <i>comes et iudex nobilium</i>	1526. V. 23. (DL 75143.)

4. *Castellani castri Scepusiensis*

Gregorius de Zenthkyral et Georgius Thatar de Betlemfalva <i>castellani</i>	1461. V. 22. (DL 63851.)
Gregorius de Zenthkyral/Budamer <i>castellanus</i>	1462. XII. 29. (DL 15793.), 1463. IV. 3. (DL 15833.), 1463. XII. 17. (Suppl. Anal. Scep. 283–284.)
Nicolaus de Bwzlo <i>castellanus</i>	1463. V. 7. (DF 263296.), 1464. IV. 20. (DF 263207.)
Georgius de Bala et Gregorius de Zenthkyral <i>castellani</i>	(DF 265456.), 1467. II. 7. (DL 38996.), 1467. III. 9. (DL 83777.)
Ladislaus de Kaczynka/Kaczwynka <i>castellanus</i>	1468. VI. 17. (Bártfa 1736.), 1469. XI. 7. (DF 263147.), 1471. II. 20. (DF 281502.), 1471. VIII. 20. (DL 74941.), 1472. II. 25. (DF 214606), 1472. VII. 12. (DL 45496.), 1472. IX. 21. (DF 214607.), 1472. X. 12. (DL 74944.), 1474. IX. 5. (DF 262844.), 1474. XII. 1. (DF 262725.), 1474. XII. 5. (DF 272572.), 1475. IV. 10. (DF 272200.), 1475. VII. 14. (DF 263001.), 1476. V. 7. (DL 17795.)
Iohannes Liphay <i>castellanus</i>	1477. XI. 24. (DF 272633.)
Martinus de Frycz <i>castellanus</i>	1478. VII. 24. (DL 39775.), 1479. III. 15. (DF 264509.), 1479. V. 10. (DF 272584.), 1479. VII. 19. (DF 263866., DF 264512.), 1479. VIII. 30. (DL 83844.), 1479. X. 18. (DF 272245.), 1479. XI. 19. (DL 18288.), 1480. X. 9. (DL 60852.), 1481. I. 8. (DL 83882.), 1483. V. 12. (DF 272587.), 1483. IX. 15. (DL 63867.), 1483. XI. 10. (DF 272586.), 1484. XII. 18. (DF 272589.), 1486. X. 3. (DL 19189.), 1487. VII. 9. (DL 60875., DL 83936.)
Nicolaus Sramko <i>castellanus</i>	1484. V. 30. (DL 67387., aj kastelán Du- najca), 1485. IX. 8. (DF 272656., aj kas- telán Dunajca), 1485. X. 4. (DF 272657., aj kastelán Dunajca)
Thomas de Roskowan <i>castellanus</i>	1485. I. 10. (DL 74951. aj Szádvárský kas- telán)
Andreas <i>vicecastellanus</i>	1486. IX. 15. (DL 63867.)
Stephanus de Ianok et Gregorius Gobel de Bethlenfalwa <i>castellani</i>	1488. X. 20. (DF 272659.)
Gregorius Gobel de Bethlenfalwa et Andreas Magnus de Kok <i>castellani</i>	1491. XI. 2. (DF 281583.), 1492. III. 1. (DL 60883.), 1492. III. 7. (DF 281586.), 1492. IV. 9. (DL 74956.), 1492. IV. 30. (DL 75103.), 1492. XI. 26. (DF 262847.), 1492. XII. 31. (DF 281587.), 1493. I. 7. (DF 272677.), 1493. I. 16. (DF 270743.), 1493. II. 14. (DF 215863.), 1493. IV. 29.

- (DF 263016.), 1493. X. 7. (DL 63873., DF 272595.), 1495. VIII. 24. (DL 75105.), 1496. IX. 11. (DL 74966.), 1496. X. 24. (DL 74967.)
- Gregorius Gobel de Bethlenfalwa et Stephanus de Thomor *castellani* 1494. XI. 2. (DF 272592., DF 272593.), 1495. X. 19. (DF 272594.), 1496. IV. 11. (DL 74964.), 1496. IV. 25. (DF 253263.), 1496. V. 9. (DL 60886.), 1496. VI. 6. (DF 272693.), 1496. XI. 23. (DF 215610.), 1496. XII. 6. (DF 216077.), 1497. X. 2. (DL 63875., DL 63876.), 1497. X. 23. (DL 46049.), 1498. I. 29. (DF 272667.)
- Gregorius Gobel de Bethlenfalwa et Andreas Magnus de Kok *castellani* 1498. X. 8. (DF 272595.), 1499. IX. 23. (DL 74973.)
- Gregorius Gobel de Bethlenfalwa *castellanus* 1502. VI. 20. (DF 257956 I/34b.), 1503. VI. 5. (DF 263858., DF 263569.), 1505. I. 9. (DF 257956. I/38b.)
- Cristoff Zemerezensky *castellanus* 1503. VIII. 31. (DF 216627.), 1505. V. 19. (DF 271555.)
- Gregorius Gobel de Bethlenfalwa et Cristoff Zemerezensky *castellani* 1505. VI. 2. (DF 270877.)
- Cristoff Zemerezensky *castellanus* 1508. X. 19. (DL 57039.), 1510. I. 16. (DF 272383.), 1510. I. 18. (DF 217001.), 1510. IX. 29. (DF 217031.)
- Cristoff Zemerezensky de Mathias Holy de Iablonycze *castellani* 1510. II. 24. (DF 262961., 262964.), 1511. V. 25. (DL 65371.), 1512. IV. 10. (DF 281623.), 1512. VIII. 26. (DF 217188.), 1512. XI. 3. (DF 281664.), 1512. X. 4. (DF 262837.), 1513. III. 24. (DL 61096.)
- Michael Czalokeyzy *castellanus* 1514. VII. 16. (Országos Széchényi Könyvtár, Budapest. Kézirattár, Cod. Lat. 385., 19. verso), 1515. IX. 15. (DF 271624.), 1518. IX. 13. (DL 84749.), 1518. X. 20. (DL 75007.), 1519. X. 18. (DF 281542.)
- Michael Porkolab/Challockewzy de Swtha et Mathias Holy de Iablonycze/Iablonycza *castellani* 1519. IV. 12. (DF 262881.), 1520. II. 5. (DF 262880., DL 23328.)
- Mathias Holy de Iablonycze/Iablonycza *castellanus* 1520. VI. 18. (DF 217868.), 1521. XII. 19. (DF 218028.), 1522. X. 10. (DF 218097.), 1525. VII. 5. (DF 218354.)

Posúdil: PhDr. František Žifčák

Preklad: Beáta Vida